

Типові помилки під час дослідження наркотичних засобів та психотропних речовин

Наталія Косміна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувачка відділу дослідження матеріалів, речовин і виробів, Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Харків, Україна, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9334-1036>, e-mail n.n.kosmina@ukr.net

Розглянуто проблеми виникнення типових експертних помилок. Під час військових подій значна кількість експертів виїхала з України. Нове покоління експертів недостатньо досвідчені. Експертні помилки можуть виникати як під час формулювання судження експерта, так і його дії, що не відповідають об'єктивній дійсності. Через експертні помилки не досягається мета експертного дослідження.

Ключові слова: експертні помилки; експерт; експертне дослідження пробо відбирання; пробопідготовка.

Types of Milks in the Event of Drug Abuses and Psychotropic Disorders

Nataliya Kosmina

The problems of typical expert pardons are examined. During the military period, a significant number of experts left Ukraine. The new generation of experts lacks sufficient insight. Expert approvals may arise if the expert's judgment is formulated in a way that does not demonstrate objective activity. Through expert approvals meta-expert investigation is not available.

Keywords: expert preparations; expert; expert investigation; sample collection; sample preparation.

Сучасна система нормативно-правових актів, які регулюють судово-експертну діяльність в Україні, розгалужена, суспільні відносини, що потребують правового регулювання, є складними та специфічними. Для дослідження правового регулювання таких відносин перед державою й сучасною наукою постають нові важливі завдання, що потребують розв'язання.

Вивчення й узагальнення матеріалів судової, слідчої та експертної практики останніх років свідчить, що під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях допускається суттєва кількість помилок. Проте до цього часу не проводилося спеціального вивчення причин їх виникнення.

Причини експертних помилок можуть бути об'єктивними, тобто. не залежати від експерта як суб'єкта експертного дослідження, та суб'єктивними [1].

Ряд авторів запропонували класифікувати експертні помилки на процесуальні, гносеологічні та діяльні (операційні) [1, 3]. Помилки процесуального характеру полягають у порушенні процесуального режиму та процедури експертного дослідження. Наприклад: вихід експерта за межі спеціальних знань; самостійне одержання зразків; недо-

тримання встановлених кримінально-процесуальним законом правил складання висновку експерта. Діяльнісні (операційні) помилки експерта обумовлені операціями, що здійснюються експертом, з об'єктами дослідження. Подібні помилки можуть бути пов'язані з використанням низькоякісних, несправних технічних засобів (вимірювальних засобів, мікроскопів, спеціальних освітлювальних приладів тощо), з отриманням неякісних порівняльних матеріалів, з порушенням технології виконання експертиз. Діяльнісні (операційні) помилки пов'язані з здійснюваними експертом операціями (процедурами) і можуть полягати в порушенні запропонованої послідовності цих процедур використання для вимірювань фізичних величин приладів, що не належать до сертифікованих засобів вимірювань; застосування неперевіраних засобів вимірів та еталонів [2, 4]. Помилки гносеологічного (пізнавального) характеру виявляються у формуванні логічних суджень експерта, неправильній оцінці, отриманій під час дослідження інформації, і, як наслідок, у неправильному формулюванні висновків.

Постанова про призначення експертизи надається слідчими із супровідною докумен-

тацією, яка повинна підтверджувати належність упаковки до конкретного провадження. Потрібно розуміти, що хімік-експерт не повинен бути фахівцем з усіх галузей криміналістичних експертиз і не повинен досліджувати, наприклад, паперові матеріали (ярлики), полімерні матеріали (наприклад, поліетиленовий або поліпропіленовий пакети), барвника пишучих предметів (кулькова, гелева, перова ручка) то що.

Описова частина висновку експерта, без сумнів, повинна мати опис упакування та супровідних документів. Опис упакування повинен бути переконливим для суду, щоб виключити сумніви, що упакування та об'єкти дослідження не підмінені, повинна додаватися фототаблиця, з фотографіями упакування (всіх написів, підписів, номеру пакету тощо) [4].

Велике значення під час дослідження рослинних речовин має процес правильного вилучення речовини, а також упакування. Якщо речовина недостатньо ретельно загорнута в пакет, то на інших предметах можуть бути визначені нашарування досліджуваної речовини. Цей факт може призвести до хибних висновків.

Під час дослідження речовин застосовується кілька методів, переважно це спектральні та хроматографічні. Вони діляться на ідентифікаційні (наприклад, хроматомас-спектрометрія, ІЧ-спектрометрія та ін.) та порівняльні (ТЗХ, газова хроматографія з полум'яно-іонізаційним детектуванням, ВЕРХ та ін.). Але за будь-якого методу експерт порівнює отриманий результат зі зразком порівняння, в якому відомий кількісний вміст діючої речовини.

Застосовуючи приладові методи дослідження проводиться пробопідготовка речовини. Досліджувані речовини реагують з розчином або декількома розчинами. Використання розчинника не для ГРХ або не для ВЕРХ також призводить до помилкових висновків бо при недостатній очистці розчинників піки домішок розчинника можуть накладатись на піки досліджуваної речовини.

Експерт має порівнювати отримані результати лише з легітимними еталонними даними. Нерідко експерти намагаються порівняти отримані дані з джерелами, які вони

отримали за невідомих обставин (наприклад, свідки ТШГ «відомого складу», але невідомого походження), що може призвести при порівняльному дослідженні до певних помилок з ідентифікації об'єкту. Це неприпустимо.

Також існує ймовірність, що дані об'єкти порівняння були неправильно досліджені раніше, зазнали зміни, псування, змішування тощо. Це правило справедливе для зразків порівняння електронних даних (наприклад, мас-спектри), тому перед дослідженням треба перевіряти зразок порівняння та калібрувальний графік.

До суб'єктивних експертних помилок може належати недостатня обізнаність експерта про всі актуальні методики, а також відсутність у експерта власної позиції, невміння або небажання відстоювати свою думку або ступінь залежності від керівництва експертної установи. Для перевірки отриманих результатів та їх відтворюваності різними експертами необхідно, щоб у експертів, теоретиків та практиків в галузі дослідження наркотичних засобів, психотропних та сильнодіючих засобів, здійснювався єдиний підхід до експертизи наркотиків. При цьому не лише на національному, а й на міжнародному рівні.

Часто відсутність піків при застосування хроматографічних методів трактують як відсутність підконтрольних речовин. При дослідженні методом ГРМС можна не звернути увагу на ледь помітний пік, і не побачити наркотичного засобу, психотропної речовини, сильнодіючої або отруйної речовини. В цій ситуації треба провести кислотну або лужну екстракцію, упарити речовину та повторити дослідження. Це також належить до суб'єктивних експертних помилок.

Погіршує ситуацію те, що через завантаженість чи відсутність обладнання експерт часто засновує свої висновки про склад речовини на результатах одного з аналітичних методів, хоча має використовувати кілька (два і більше). А це у кілька разів збільшує можливість помилки, що підтверджують дані слідчої та судової практики.

Ще одна експертна помилка — це неправильний вибір методів дослідження.

Основним у попередженні експертних помилок є перевірка висновків експертів

керівниками експертних установ та більш кваліфікованими експертами. Усвідомлення виконавця о майбутній перевірці, спонукає до постійного контролю своїх досліджень та приведення додаткових аргументів на користь свого рішення. Перевірка висновків експерта має бути добре організована, проводиться обов'язково та уважно.

Співпраця правоохоронних органів та експертної служби стосується не лише оптимізації призначення судових експертиз, але й покращення механізмів вилучення доказів. Взаємодія між цими структурами може включати спільні тренінги, обмін інформацією та досвідом, що дозволить підвищити кваліфікацію працівників обох відомств.

Перелік джерел посилання

1. Абрамова В. М. Поняття помилки судового експерта. *Вісник Академії правових наук*. 2002. № 3 (30). С. 172—179.
2. Воробчак А. Р. Процесуальні дії суб'єктів доказування та експерта, пов'язані з проведенням експертизи. *Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ* : мат-ли наук.-практ. конф. (Дніпро, 22—23.02.2019). Херсон, 2019. С. 86—89.
3. Гончаренко В. Г. Критерії вірогідності висновків експерта: гносеологічний, психологічний і процесуальний аспекти. *Часопис Академії адвокатури України*. 2009. № 3.
4. Клименко Н. І. Процесуальні гарантії достовірності висновку експерта. *Криміналістичний вісник*. 2004. № 10. С. 58—61.